

Finanční účetnictví

Jaroslav Sedláček - Eva Hýblová
Zuzana Křížová - Petr Valouch

MASARYKOVA UNIVERZITA
EKONOMICKO-SPRÁVNÍ FAKULTA

Finanční účetnictví

Jaroslav Sedláček, Eva Hýblová, Zuzana Křížová,
Petr Valouch

Brno 2012

Jednotlivé kapitoly zpracovali:

Doc. Ing. Jaroslav Sedláček, CSc.	kapitoly 1 až 9, 12, 17
Ing. Eva Hýblová, Ph.D.	kapitoly 10 a 13
Ing. Zuzana Křížová, Ph.D.	kapitoly 11 a 14
Ing. Petr Valouch, Ph.D.	kapitoly 15 a 16

Lektorovala: Doc. Ing. Zuzana Šuranová, Ph.D.

© 2010, 2012 Jaroslav Sedláček, Eva Hýblová, Zuzana Křížová,
Petr Valouch

ISBN 978-80-210-5832-3 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-5268-0 (brožovaná vazba)

Obsah

Předmluva	7
1. Podstata a funkce účetnictví	9
1.1 Charakteristické rysy účetnictví	11
1.2 Funkce účetnictví	12
1.3 Uživatelé účetních informací	13
1.4 Právní úprava účetnictví	14
1.5 Obecné účetní zásady	15
1.6 Klíčové pojmy	19
1.7 Otázky k zamyšlení	19
1.8 Shrnutí kapitoly	19
2. Aktiva a kapitál podniku	21
2.1 Vymezení a struktura aktiv	21
2.2 Vymezení a struktura kapitálu	23
2.3 Rozvaha podniku	25
2.4 Klíčové pojmy	27
2.5 Otázky k zamyšlení	27
2.6 Shrnutí kapitoly	27
3. Náklady a výnosy podniku	29
3.1 Náklady podniku	29
3.2 Výnosy podniku	30
3.3 Výkaz zisku a ztráty	30
3.4 Klíčové pojmy	32
3.5 Otázky k zamyšlení	32
3.6 Shrnutí kapitoly	32
4. Základní prvky účetnictví	35
4.1 Účet a soustava účtů	35
4.2 Směrná účtová osnova a účtový rozvrh	36
4.3 Účetní doklady	38
4.4 Účetní knihy	39
4.5 Inventarizace majetku a závazků	41
4.6 Úschova účetních záznamů	42
4.7 Klíčové pojmy	43
4.8 Otázky k zamyšlení	44
4.9 Shrnutí kapitoly	44
5. Oceňování majetku a závazků	47
5.1 Principy oceňování	47
5.2 Oceňovací základny	47
5.3 Oceňování majetku stejného druhu	49
5.4 Oceňování finančních aktiv	50
5.5 Klíčové pojmy	52
5.6 Otázky k zamyšlení	52
5.7 Shrnutí kapitoly	53
6. Daňová soustava	55

6.1	Nepřímé daně	55
6.2	Přímé daně	58
6.3	Klíčové pojmy	60
6.4	Otázky k zamyšlení	60
6.7	Shrnutí kapitoly	60
7.	Odpisování dlouhodobého majetku	63
7.1	Účetní odpisy	63
7.2	Daňové odpisy	66
7.3	Klíčové pojmy	70
7.4	Otázky k zamyšlení	70
7.5	Shrnutí kapitoly	70
8.	Rezervy a opravné položky	71
8.1	Rezervy	71
8.2	Opravné položky	73
8.3	Klíčové pojmy	75
8.4	Otázky k zamyšlení	75
8.5	Shrnutí kapitoly	75
9.	Základní postupy účtování v podniku	77
9.1	Účtování o peněžních prostředcích	77
9.2	Účtování o zásobách	82
9.3	Účtování o dlouhodobém majetku	88
9.4	Účtování pohledávek a závazků	93
9.5	Účtování o nákladech a výnosech	96
9.6	Vlastní i cizí kapitál	98
9.7	Klíčové pojmy	100
9.8	Otázky k zamyšlení	100
9.9	Shrnutí kapitoly	101
10.	Krátkodobý finanční majetek a krátkodobé bankovní úvěry	103
10.1	Charakteristika krátkodobého finančního majetku a závazků	103
10.2	Oceňování krátkodobého finančního majetku a závazků	103
10.3	Účtování na finančních účtech	104
10.4	Inventarizace, analytické účty	115
10.5	Klíčové pojmy	116
10.6	Otázky k zamyšlení	116
10.7	Shrnutí kapitoly	116
11.	Účtování o zásobách	119
11.1	Obsahové vymezení a třídění zásob	119
11.2	Oceňování zásob	120
11.3	Metody účtování o zásobách	121
11.4	Analytická evidence zásob a podrozvahové účty	122
11.5	Inventarizace zásob	123
11.6	Účtování o zásobách materiálu	123
11.7	Účtování o zásobách vlastní výroby	127
11.8	Účtování o nákupu a prodeji zboží	129
11.9	Zvláštní případy účtování na konci účetního období	130
11.10	Opravné položky k zásobám	131
11.11	Klíčové pojmy	132

11.12	Otázky k zamyšlení	132
11.13	Shrnutí kapitoly	132
12.	Dlouhodobý majetek	133
12.1	Klasifikace dlouhodobého majetku	133
12.2	Oceňování dlouhodobého majetku	135
12.3	Odpisování dlouhodobého majetku	137
12.4	Pořizování dlouhodobého majetku	138
12.5	Vyřazování dlouhodobého majetku	142
12.6	Pronajímání dlouhodobého majetku	144
12.7	Oceňovací rozdíl k nabytému majetku a goodwill	145
12.8	Analytická evidence	147
12.9	Klíčové pojmy	147
12.10	Otázky k zamyšlení	148
12.11	Shrnutí kapitoly	148
13.	Zúčtovací vztahy	151
13.1	Charakteristika zúčtovacích vztahů	151
13.2	Oceňování pohledávek a závazků	152
13.3	Účtování o pohledávkách a závazcích	152
13.4	Kurzové rozdíly	157
13.5	Zúčtování se zaměstnanci a institucemi	158
13.6	Zúčtování daní a dotací	159
13.7	Zúčtování se společníky, sdruženími a podniky ve skupině	163
13.8	Jiné pohledávky a závazky	166
13.9	Časové rozlišení aktiv a pasiv	168
13.10	Opravné položky ke zúčtovacím vztahům	171
13.11	Analytické účty	172
13.12	Klíčové pojmy	172
13.13	Otázky k zamyšlení	172
13.14	Shrnutí kapitoly	172
14.	Vlastní kapitál a dlouhodobé závazky	175
14.1	Vymezení vlastního kapitálu	175
14.2	Účtování individuálního podnikatele	183
14.3	Dlouhodobé cizí zdroje	183
14.4	Klíčové pojmy	185
14.5	Otázky k zamyšlení	185
14.6	Shrnutí kapitoly	185
15.	Náklady a výnosy	187
15.1	Náklady a výnosy ve finančním účetnictví	187
15.2	Účtování o nákladech a výnosech	189
15.3	Výsledek hospodaření	192
15.4	Analytická evidence k účtům nákladů a výnosů pro daňové účely	194
15.5	Klíčové pojmy	198
15.6	Otázky k zamyšlení	198
15.7	Shrnutí kapitoly	199
16.	Účetní uzávěrka a závěrka	201
16.1	Účetní uzávěrka	201
16.2	Výpočet a zúčtování daně z příjmů	204
16.3	Účetní uzávěrka	205

16.4	Klíčové pojmy	209
16.5	Otázky k zamyšlení	209
16.6	Shrnutí kapitoly	209
17.	Harmonizace účetnictví	211
17.1	Harmonizace v rámci Evropské unie (EU)	211
17.2	Mezinárodní účetní standardy	213
17.3	Americká účetní pravidla a principy	213
17.4	Harmonizace účetnictví a ČR	214
17.5	Klíčové pojmy	216
17.6	Otázky k zamyšlení	217
17.7	Shrnutí kapitoly	217
	Seznam literatury	219
	Přílohy:	221
1.	Struktura rozvahy (balance)	221
2.	Výkaz zisku a ztráty v druhovém členění	224
3.	Výkaz zisku a ztráty v účelovém členění	226
4.	Vzor přílohy	227
5.	Vzor výkazu cash flow	228
6.	Přehled o změnách vlastního kapitálu	229
7.	Seznam mezinárodních účetních standardů	231
8.	Směrná účtová osnova pro podnikatele	232
9.	Příklad účtového rozvrhu podniku	234

Předmluva

Cílem tohoto studijního textu je uvést budoucí ekonomy do problematiky finančního (podvojného) účetnictví tak, aby pochopili jeho filosofii, jeho úlohu v řízení podniku a jeho význam pro vnější okolí podniku. Hlavním úkolem současného účetnictví je věrně a poctivě zobrazit skutečnost. Kvantifikuje primárně ekonomické jevy a proto je úzce spjato s rozhodováním, avšak na druhé straně uznává požadavky obchodního a daňového práva. Čtenáři se seznámí s účelem a funkcí účetnictví, s jeho právní úpravou a se základními účetními prvky a principy, na které navazují základní postupy účtování o hospodářských transakcích, s nimiž se setkáváme v podnikové praxi. Výklad obsahuje obecné teoretické přístupy včetně jejich praktického uplatnění v oblasti hospodaření podniků.

Úvodní teoretická část publikace objasňuje podstatu a funkci podvojného účetnictví, jeho hlavní zásady (metody) a právní úpravu. Vymezuje aktiva a pasiva podniků a působení jejich změn na okamžitou bilanci podniku, na jeho náklady a výnosy, na peněžní tok a na dosahovaný výsledek hospodaření. Čtenář získá první poznatky o způsobech zobrazování majetku a závazků podniků, metodách jejich oceňování, o působení daňové soustavy na účetnictví, o vytváření rezerv na rizika v hospodaření a opravných položek k majetku podniku.

Druhá praktická část publikace je pro lepší pochopení postupů účtování a větší přehlednost uspořádána do jednotlivých tematických okruhů podle charakteru účtových tříd s naznačením základních účetních operací tak, aby co nejlépe umožňovala zvládnutí účtování. Na postupy účtování o konkrétních hospodářských jevech v podniku navazuje uzavírání účtů na konci účetního období, zjištění výsledku hospodaření, výpočet daně z příjmů a sestavení závěrečných účetních výkazů (rozvahy, výkazu zisku ztráty a přílohy). Nezbytným doplňkem jsou informace o tendencích sbližování českého účetnictví s účetnictvím vyspělých tržních ekonomik (zejména se zeměmi EU a s mezinárodními účetními standardy), uvedené v poslední kapitole této publikace.

Každá kapitola má standardní strukturu moderních vysokoškolských učebnic, která obsahuje teoretický výklad doplněný o řešené příklady a názorná schémata, klíčové pojmy dané kapitoly, soubor kontrolních otázek a závěrečné shrnutí. V příloze jsou uvedeny vzory závěrkových výkazů, směrná účtová osnova a účtový rozvrh podniku. Nechybí ani seznam literatury, která byla použita při zpracování skript a kterou autoři doporučují ke hlubšímu studiu problematiky finančního účetnictví.

Skriptum vychází poprvé v digitalizované formě a zahrnuje poslední úpravy českých účetních předpisů platné k 1. 1. 2012. Přináší poznatky vytvářející profil absolventa Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity a představuje základní literaturu k předmětům BPF FIU 1 a 2. Jeho záměrem tedy není podat vyčerpávající přehled účetních souvztažností, ale uvést budoucí podnikatele a ekonomy do světa účetnictví a procesu vytváření účetních dat.

Jakékoliv připomínky ke skriptu a náměty na jeho zdokonalení jsou autoři vítány.

V Brně, dne 17. 4. 2012

autoři

1. Kapitola: Podstata a funkce účetnictví

Transformace české ekonomiky na tržní podmínky vedla k radikální reformě účetnictví, která byla založena na nových ekonomických, zejména vlastnických vztazích. Od počátku 90. let probíhal postupný vývoj a zdokonalování obsahové i metodické stránky současně se změnou filozofie účetnictví, které vyústilo v nové vymezení úkolů účetnictví, jeho funkcí i postupů účtování. Vytvořená koncepce brala v úvahu všeobecně uznávané účetní zásady¹ prověřené dlouholetým fungováním tržní ekonomiky, mezinárodně doporučené účetní standardy a účetní výkazy², které sjednocují vypovídací schopnost účetních informací a umožňují srovnatelnost dat.

Cílem nového účetnictví bylo zajistit věrné zobrazení reality pro potřeby finančního řízení podniků a zabezpečit srovnatelnost výstupních účetních informací v národním i nadnárodním měřítku. Šlo o přiblížení nového účetního systému evropskému pojetí, zejména tzv. kontinentálnímu systému účetnictví.

Vznikl tak vlastní národní systém účetnictví³ s četnými prvky účetnictví ze zemí kontinentální Evropy (zejména Francie a Německa), který vstoupil v platnost od 1. 1. 1993. Jeho základní funkcí je poskytovat všem uživatelům spolehlivé informace o tom, jak je daná obchodní společnost (podnik) ekonomicky zdatná. Vypovídá o majetkové a finanční situaci podniku (k určitému datu), o výsledku hospodaření (za určité časové období), o tom jak je management podniku úspěšný ve finančním řízení, zda zajišťuje dlouhodobou stabilitu podniku, zda dosahuje přiměřené výnosnosti vloženého kapitálu a zda je schopen průběžně hradit dluhy podniku. Jako nejvyšší princip je kladena zásada poctivého a věrného zobrazení skutečnosti (předmětu účetnictví) a finanční situace podniku.

Od 1. 1. 2004 zrušila novela zákona o účetnictví jednoduché účetnictví u podnikatelů⁴, což je v souladu s právem Evropské unie, které odděluje účetnictví od daní. Podle nových pravidel jsou účetní jednotky povinny vést (podvojně) účetnictví, jehož předmětem je účtování o stavu a pohybu majetku a závazků účetní jednotky a o rozdílu mezi nimi, o nákladech a výnosech a o výsledku hospodaření. Charakteristickým rysem je podvojný zápis (princip podvojnosti) tzn., že každá hospodářská operace vstupující do účetnictví vyvolá změnu vždy na dvou různých (souvztažných) účtech.

Za účetní jednotky se podle § 1 odst. 2 zákona o účetnictví považují:

- a) právnické osoby, které mají sídlo na území České republiky,
- b) zahraniční osoby, pokud na území České republiky podnikají nebo provozují jinou činnost podle zvláštních právních předpisů,
- c) organizační složky státu podle zvláštního právního předpisu,
- d) fyzické osoby, které jsou jako podnikatelé zapsány v obchodním rejstříku,
- e) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli, pokud jejich obrat podle zákona o dani z přidané hodnoty přesáhl za bezprostředně předcházející kalendářní rok částku 25 mil. Kč, a to od prvního dne kalendářního roku,
- f) ostatní fyzické osoby, které vedou účetnictví na základě svého rozhodnutí,

¹ V zemích EU byly tyto zásady vydány formou směrnic (direktiv), závazných pro členské státy.

² Rovněž struktura a forma účetních výkazů byla obsahem direktiv EU.

³ Základní cíl a zaměření účetnictví jsou legislativně upraveny zákonem č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, a souvisejícími právními předpisy, z nichž prvořadý význam mají prováděcí vyhlášky a účetní standardy.

⁴ Jednoduché účetnictví je nahrazeno daňovou evidencí, závaznou pro podnikatele, kteří nejsou účetní jednotkou (nevedou podvojně účetnictví). Daňová evidence je upravena zákonem č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

- g) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli a jsou účastníky sdružení bez právní subjektivity podle zvláštního právního předpisu, pokud alespoň jeden z účastníků tohoto sdružení je osobou uvedenou v písmenech a) až f) nebo h) nebo,
- h) ostatní fyzické osoby, kterým povinnost vedení účetnictví ukládá zvláštní právní předpis.

Ostatní podnikatelé, kteří nejsou účetní jednotkou, vedou daňovou evidenci a pokud neprokazují výdaje (náklady) podle zákona o daních z příjmů, nemusí vést ani tuto evidenci a výdaje uplatňují procentní sazbou z dosažených příjmů.

Příklad 1.1: Podnikatel, který disponuje dlouhodobým majetkem v hodnotě 750 tis. Kč a přebytkem příjmů z obchodní činnosti nad výdaji ve výši 100 tis. Kč měl na skladě 10 výrobků v hodnotě 350 tis. Kč, zhotovených během roku 2011. Ještě před koncem zdaňovacího období tj. do 31. 12. 2011 prodal 9 výrobků po 50 tis. Kč za kus. Jaký výsledek hospodaření vstupuje do základu daně z příjmů za období 2011 a jaký majetek vykáže v daňové evidenci k 31. 12. 2011, když zákazník uhradil výrobky až 10. 2. 2012?

Řešení:

Do deníku příjmů a výdajů se zapisují skutečné zdanitelné příjmy a daňové výdaje. Ostatní majetek je zachycen v ostatních složkách daňové evidence

<i>Bilance majetku k 31. 12. 2011</i>	<i>tis. Kč</i>	<i>Bilance majetku k 10. 2. 2012</i>	<i>tis. Kč</i>
Dlouhodobý majetek	750	Dlouhodobý majetek	750
Zásoby	35	Zásoby	35
Pohledávky	450	Pohledávky	0
Peníze	100	Peníze	550
Celkem	1 335	Celkem	1 335

Za zdaňovací období 2011 vstupuje do základu daně rozdíl z příjmů z podnikání a výdajů nutných k jejich zajištění v částce 100 tis. Kč.

Účetnictví podniku může být organizováno jako:

- **Finanční účetnictví**, které tvoří základní rámec celého podnikového účetnictví. Zjišťují se v něm informace vyjadřující vztahy k vnějšímu okolí podniku, které mají finanční povahu. Je regulováno právními předpisy.
- **Vnitropodnikové účetnictví**, které poskytuje manažerům podniku soubor informací týkajících se vnitřních jevů, především nákladů a výnosů a jejich struktury. Současně poskytuje některá data i pro finanční účetnictví⁵.

Podle způsobu zobrazování finančního i vnitropodnikového účetnictví se rozeznávají dvě mezní soustavy a příp. i kombinace mezi nimi:

- **Jednookruhová soustava** - spojuje organicky finanční a vnitropodnikové účetnictví v jediný účetní systém.
- **Dvouokruhová soustava** - vytváří pro každé účetnictví relativně samostatný okruh (subsystém účetnictví podniku).

Účetní systémy a organizace účetnictví jsou schematicky znázorněny na obr. 1.1.

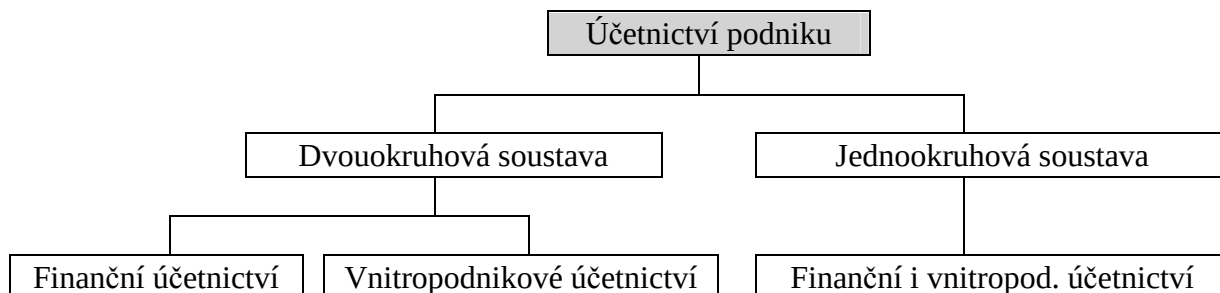
Příklad 1.2: Sestavte bilanci majetku podnikatele uvedeného v příkladu 1.1, pokud by se zapsal do obchodního rejstříku.

Řešení:

V účetnictví (podvojném) se účtuje o nákladech a výnosech, které na konci období vstupují do výkazu zisku a ztráty, zatímco majetek a závazky jsou vykazovány v rozvaze. Do základu daně z příjmů pak vstupuje rozdíl mezi výnosy a náklady. Bilance majetku zůstane stejná jako v

⁵ Kromě termínu vnitropodnikové účetnictví, který je používán českými právními normami pro označení účetnictví pro vnitřní řízení, se můžeme setkat s pojmy nákladové účetnictví, provozní účetnictví, manažerské účetnictví (v angl. management accounting nebo managerial accounting).

případě podnikatele vedoucího daňovou evidenci. Změní se však výsledek hospodaření vstupující do základu daně, který bude vypočten jako rozdíl výnosů a nákladů tedy $450 - 315 = 135$ tis. Kč, nebo také 235 tis. Kč v případě, že přebytek příjmů nad výdaji ve výši 100 tis. Kč je peněžním tokem z nákladů a výnosů daného účetního období.

Obr. 1.1 Účetní systémy a organizace účetnictví

Účetnictví je vedeno v plném nebo i ve zjednodušeném rozsahu, který je méně administrativně náročný a je určen zejména pro účetní jednotky, které dříve účtovaly v jednoduchém účetnictví. Zjednodušený rozsah umožňuje:

- sestavit účtový rozvrh na úrovni účtových skupin bez dalšího hlubšího členění,
- spojit účtování v deníku s účtováním v hlavní knize a tím vést pouze jednu účetní knihu, bez povinnosti vést knihu analytických účtů a podrozvahových účtů,
- nevytvářet opravné položky a rezervy pokud jejich tvorbu nezakládá zvláštní právní předpis,
- nepoužívat k oceňování reálnou hodnotu,
- sestavovat účetní závěrku ve zjednodušeném rozsahu.

Podle § 9 odst. 4 zákona o účetnictví mohou vést účetnictví ve zjednodušeném rozsahu:

- občanská sdružení, jejich organizační jednotky, které mají právní subjektivitu, církve a náboženské společnosti nebo církevní instituce, které jsou církevní právnickou osobou, obecně prospěšné společnosti, honební společenstva a nadační fondy, společenství vlastníků jednotek,
- bytová družstva, která nemají povinnost mít účetní závěrku ověřenou auditorem a družstva, která slouží výhradně k zajišťování hospodářských, sociálních anebo jiných potřeb svých členů,
- územní samosprávné celky a dobrovolné svazky obcí,
- příspěvkové organizace, u nichž o tom rozhodl jejich zřizovatel,
- ostatní účetní jednotky, o nichž to stanoví zvláštní zákon
- organizační složky státu podle zvláštního právního předpisu,
- účetní jednotky uvedené v bodech d) až h) na s. 9-10, pokud nemají povinnost ověřovat účetní závěrku anebo ty, o nichž to stanoví zvláštní zákon.

1.1 Charakteristické rysy účetnictví

Úkolem účetnictví je zobrazit věrně a pravdivě hospodářské dění v podniku, jeho reálnou majetkovou, finanční a důchodovou situaci. Zobrazování tohoto dění se vyznačuje následujícími charakteristickými znaky:

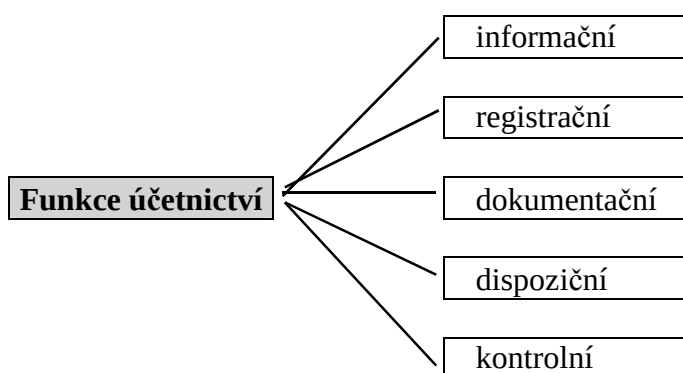
- předmětem záznamů v účetnictví jsou jednoznačně určené hospodářské jevy (účetnictví tedy nezachycuje hospodářské operace, které nepředstavují stav a pohyb majetku a závazků, např. uzavření obchodní smlouvy),
- evidence hospodářských jevů se vede za určité časové období (účetním obdobím je jeden hospodářský rok),

- zjišťuje se skutečný výsledek hospodaření (zisk či ztráta) a skutečný stav a pohyb majetku a závazků,
- jednotlivé hospodářské operace jsou zaznamenávány písemně (účetními zápisy), vždy na základě účetních dokladů,
- hospodářské jevy se evidují v peněžních jednotkách a v některých případech navíc i v jednotkách hmotných,
- hospodářské jevy se zaznamenávají úplně, nepřetržitě a soustavně,
- údaje účetnictví musí být přesné, spolehlivé a průkazné.

Z uvedených rysů vyplývá, že účetnictví vytváří ucelenou soustavu záznamů v podniku a je nezastupitelné ve svých funkcích.

1.2 Funkce účetnictví

K pokrytí požadavků kladených na účetnictví plní účetnictví podniků několik základních funkcí, jak ukazuje schéma na obr. 1.2.

Obr. 1.2 Funkce účetnictví

- **Informační funkci** - je nejdůležitější funkcí, která spočívá v poskytování informací interním i externím uživatelům o ekonomické situaci podniku (o jeho finanční stabilitě, výnosnosti, likviditě ap.). Prostřednictvím účetnictví skládají manažeři účty vlastníkům podniku o tom, jak spravují a ochraňují jim svěřený majetek, a jak úspěšně s ním podnikají.
- **Registrační funkci** - spočívá ve vedení soustavných zápisů o podnikových jevech.
- **Dokumentační funkci** - koncentruje minulé hospodářské dění podniku, vytváří paměťový systém podnikatelů, který je průkazným prostředkem při vedení sporů (zejména při ochraně a uznání práv vyplývajících ze vztahů mezi věřiteli a dlužníky) a základem pro vyměření daňových povinností.
- **Dispoziční funkci** - je plněna účetnictvím v podobě podkladů poskytovaných manažerům (podnikatelům) k řízení podniku.
- **Kontrolní funkci** - spočívá v umožnění kontroly hospodaření podniku, stavu majetku i přezkoušení správnosti zaznamenaných údajů.

Z výčtu těchto funkcí je zřejmé, že účetnictví se neorientuje pouze na minulost, ale uplatňuje se i jako zdroj informací k řešení úkolů souvisejících se stanovením budoucích cílů podniku a zaměřených na usměrňování jeho budoucího vývoje. Orientace na budoucnost je především doménou manažerského účetnictví, které využívá takových nástrojů finančního řízení, jako jsou kalkulace, rozpočty, matematicko-statistické metody a finanční analýza.

1.3 Uživatelé účetních informací

Účetnictví by mělo přinášet uživatelům informace relevantní, objektivní, včasné, srozumitelné a srovnatelné.

- Relevantní informace umožňuje uživatelům ověřit správnost dříve přijatých rozhodnutí nebo usuzovat na budoucí vývoj.
- Objektivní (nestranná) informace musí být průkazná a nezaujatá, aby mohla být nezávisle přezkoušena. Neupřednostňuje určitou skupinu uživatelů před jinou. S objektivitou se zvyšuje i důvěra uživatelů k účetním informacím.
- Včasná informace přichází v okamžiku její potřeby. Interval poskytování informací by měl být v souladu s potřebami uživatelů (častější předkládání účetních informací však způsobuje vyšší náklady).
- Srozumitelná informace by měla být jednoduchá, jasná a logická. Stručné vyjádření však nesmí vést ke zkreslení ekonomického jevu či k opomenutí významných informací.
- Srovnatelnost informace umožňuje její posuzování ve vztahu k jiným podnikatelským subjektům. Ekonomické jevy tedy musejí být shodně měřeny, oceňovány i vykazovány (v prostoru i čase).

Příklad 1.3: Jaký vztah existuje mezi relevantností a včasností účetních informací?

Řešení:

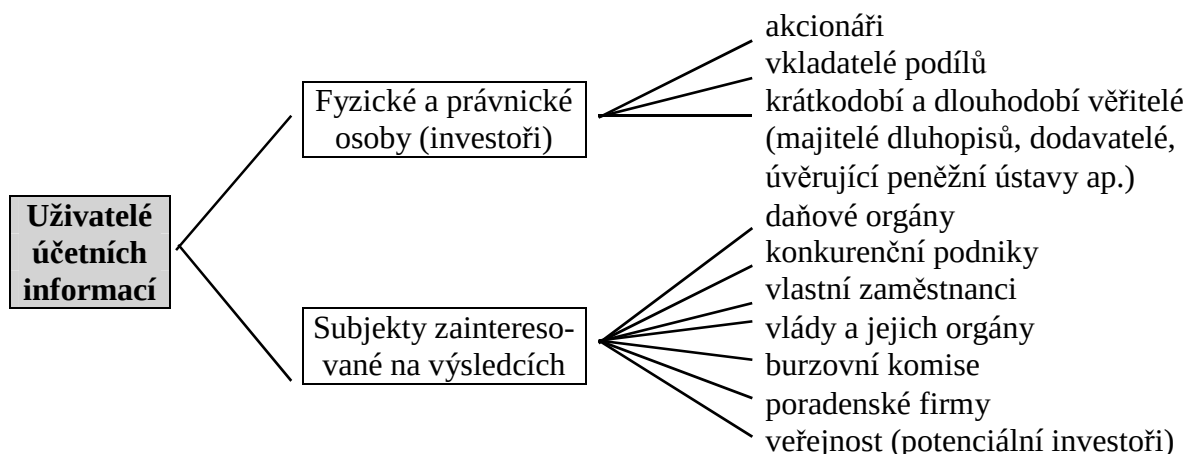
Včasná informace může, ale také nemusí být relevantní, zatímco opožděná informace je vždy irelevantní, neboť rozhodnutí muselo být učiněno, aniž by informace byla k dispozici. Neměla tedy vliv na rozhodnutí uživatele účetních informací a náklady na její zajištění byly vynaloženy zbytečně.

Příklad 1.4: Mohou být účetní informace poskytované uživatelům poznamenány určitou mírou subjektivity? Jak ovlivňuje objektivita informací jejich relevantnost?

Řešení:

Nejdůležitější funkcí účetnictví je poskytovat relevantní informace uživatelům. Relevantní informace nemusí vždy zcela splňovat kritérium objektivity. Aby bylo možno uspokojovat potřeby uživatelů je nutno použít i určitý stupeň subjektivního úsudku např. ocenění složky majetku při prodeji je závislé na přístupu jednotlivých znalců nebo určení výše odpisů závisí na vedení podniku.

Základním uživatelem účetních informací je podnik samotný. Vedle něho však účetní informace využívá celá řada externích uživatelů (tuzemských i zahraničních), které lze rozdělit do dvou skupin (viz obr. 1.3).

Obr. 1.3 Uživatelé účetních informací

Jednotlivé kategorie uživatelů se zajímají o podnik z nejrůznějších důvodů např.:

- Vlastníci sledují svůj ekonomický prospěch (výnosnost prostředků, které vložili do podnikání).
- Obchodní dodavatelé chtějí vědět, zda jim podnik bude schopen zaplatit za jejich dodávky v dohodnutém termínu.
- Ostatní věřitelé zajímá, zda je podnik schopen uspokojovat jejich finanční nároky (např. splácet ve stanovených termínech úroky a splatit jistinu).
- Zaměstnanci se zajímají o hospodářskou a finanční stabilitu podniku, o jeho schopnost uhrazovat jejich mzdové, platové, popř. další nároky.
- Vláda a její orgány potřebují informace týkající se řízení finanční a daňové politiky státu, informace pro sestavení národních účtů, pro výpočet statistických ukazatelů aj.
- Zákazníci, zejména ti, kteří mají s podnikem dlouhodobé obchodní svazky a jsou na něm do jisté míry závislí, se zajímají o dlouhodobou prosperitu podniku.
- Potenciální investoři potřebují informace pro rozhodnutí, zda mají do obchodní společnosti vložit své prostředky (chtějí znát míru výnosnosti z jimi vložených prostředků a jaká rizika jsou s uvažovanou investicí spojena).
- Veřejnost chce mít k dispozici informace o prosperitě podniku a o jeho záměrech a vývojových trendech, protože podnik pro ni představuje pracovní příležitosti, udržení zaměstnanosti, rozvoj regionální ekonomiky, ap.

Informace se uživatelům předkládají formou účetních výkazů⁶ resp. v podobě vydávaných výročních zpráv o hospodaření podniku (jde o podniky podléhající auditu, u nichž existuje povinnost zveřejnit i zprávu auditora, která může tvořit součást výroční zprávy⁷).

Příklad 1.5: V ekonomické teorii se setkáváme s tzv. konfliktem zájmů mezi manažery a vlastníky podniku. O jaký typ účetních informací by měly mít obě skupiny z tohoto pohledu zájem?

Řešení:

Management se bude zajímat spíše o informace operativního charakteru, aby dosáhl příznivějšího výsledku hospodaření v daném účetním období (podle kterého je hodnocen). Vlastník se bude zajímat o dlouhodobou výnosnost vloženého kapitálu, která je ovlivňována zejména strukturou fixních aktiv a dlouhodobých závazků.

1.4 Právní úprava účetnictví

Finanční účetnictví podniku je regulováno právními předpisy, metodickými postupy a obecně uznávanými účetními zásadami. Naopak vnitropodnikové (manažerské) účetnictví není nijak legislativně upravováno a jeho forma i organizace jsou plně v kompetenci managementu podniku. Právní úpravu účetnictví podniku pak můžeme schematicky znázornit podle obr. 1.4.

- **Obchodní zákoník** - stanoví účetním jednotkám povinnost ověřovat účetní závěrku i výroční zprávu auditorem a tyto zveřejňovat způsobem podle zvláštního právního předpisu⁸.
- **Zákon o účetnictví** - společně s prováděcí vyhláškou pro podnikatele⁹ a českými účetními standardy stanoví metodické a rovněž i některé obsahové náležitosti účetnictví tak, aby účetnictví bylo průkazné a aby správně a věrně zobrazovalo situaci podniku.

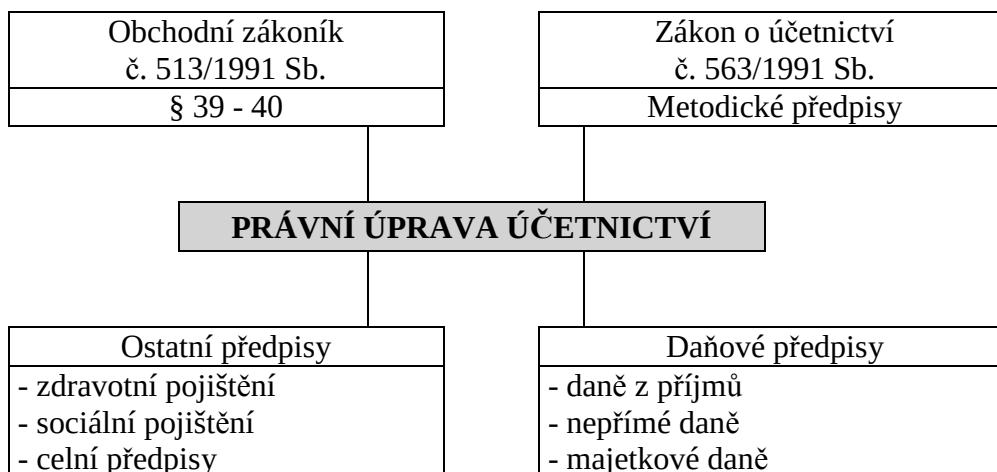
⁶ Povinnost zveřejňovat účetní závěrku v rozsahu v jakém byla sestavena, ukládá podnikům, které se zapisují do obchodního rejstříku § 21a zákona o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

⁷ Účetní závěrku a výroční zprávu zveřejňují podniky zapsané do obchodního rejstříku jejich uložením do sbírky listin obchodního rejstříku podle § 27a, odst. 2) písm. c) obchodního zákoníku. Účetní závěrka může být přitom uložena jako součást výroční zprávy.

⁸ Tímto předpisem je zákon o účetnictví č. 563/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁹ Vyhláška č. 500/2002 Sb., ze dne 6. 11. 2002, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

- **Daňové a další předpisy** pak určují především obsahovou stránku účetnictví, zejména způsoby a postupy stanovení výše částek zachycovaných v účetnictví.

Obr. 1.4 Právní úprava účetnictví

Kromě regulace vnějšími předpisy vyhláshuje povinně každý podnik své vlastní (interní) předpisy, směrnice, opatření či příkazy pro vedení účetnictví, které jsou předpokladem pro jeho průkaznost. Jde zejména o směrnice upravující oceňovací metody, odpisování, oběh účetních dokladů, účtový rozvrh, analytickou a operativní evidenci, podrozvahové účty i vedení příp. vnitropodnikového účetnictví.

1.5 Obecné účetní zásady

Představují "účetní filosofii", soubor jistých pravidel, které nejsou formulovány žádným závazným předpisem, a které vycházejí z tzv. zvykového práva¹⁰. Podle těchto obecných zásad vedou obchodní společnosti své účetnictví, sestavují účetní výkazy a předkládají je uživatelům. Vzhledem k významu obecných účetních zásad byly tyto převzaty do českého účetnictví a právně kodifikovány. Jejich nedodržení (vedoucí ve svém důsledku k nesplnění cíle účetnictví tj. věrného a poctivého zobrazení skutečnosti) je právně vynutitelné a sankcionováno. K těmto účetním zásadám patří zejména:

- **Nezávislost účetních období**¹¹ - vyžaduje účtování hospodářských případů do období, se kterým časově a věcně souvisejí a nikoli do období, kdy došlo k pohybu peněžních prostředků (tzv. akruální princip). Uplatnění této zásady vede k časovému rozlišování nákladů a výnosů. Účetním obdobím je nepřetržitě po sobě jdoucích 12 měsíců. Může se shodovat s kalendářním rokem, nebo je hospodářským rokem. Hospodářský rok je účetní období, které může začínat pouze prvním dnem jiného měsíce, než je leden. Hospodářský rok mohou uplatnit účetní jednotky, které jsou podnikateli, jen po oznámení změny příslušnému správci daně z příjmů, nejméně 3 měsíce před plánovanou změnou. Obdobně se postupuje i při přechodu z hospodářského roku zpět na kalendářní rok.

Příklad 1.6: Společnost s r. o. prodala dne 12. listopadu 2011 výrobky odběrateli v celkové částce 200 tis. Kč (pro zjednodušení neuvažujeme daň z přidané hodnoty). Skutečná platba uvedených částky na bankovní účet společnosti byla odběratelem provedena dne 10. února

¹⁰ V podmínkách zvykového práva (v Anglii nebo v USA) je dodržování obecných účetních zásad nezbytným předpokladem k naplnění nejvyššího principu (overriding principle) účetnictví (principu věrného a poctivého zobrazení). Naopak v podmínkách tradičního obchodního zákonodárství (v kontinentální Evropě) se pro dodržení principu požaduje respektování přijatých právních norem.

¹¹ Paragraf 3 odst. 1) zákona o účetnictví č. 563/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

2012. V daném případě je nutné zavést účet pohledávek z obchodních vztahů, na kterém se eviduje nárok společnosti na úhradu pohledávky a tento účet představuje součást majetku.

Bilance majetku v tis. Kč	k 31. 12. 2011	k 10. 2. 2012
Dlouhodobý majetek	750	750
Pohledávky	200	0
Peněžní prostředky	50	250
Majetek celkem	1000	1000

Příklad 1.7: Společnost s r. o. zaplatila v r. 2011 částku 200 tis. Kč za pronájem provozovny, přičemž z této částky se týkalo 90 tis. Kč roku 2011, ale zbytek tvoří předem zaplacené nájemné na rok 2012. Abychom dodrželi zásadu nezávislosti účetních období je nutno účetně přesunout 110 tis. Kč do nákladů r. 2012 tak, aby tato částka neovlivnila hospodaření roku 2011 (s nímž nesouvisí). Pro provedení této operace se použije účtu časového rozlišení nákladů.

Náklady	(Výkaz zisku a ztráty k 31. 12. 2011)	Výnosy	
Náklady r. 2011	1 600 000	Výnosy r. 2011	2 000 000
Nájemné r. 2011	90 000		
Náklady celkem	1 690 000	Výnosy celkem	2 000 000
Zisk roku 2011	310 000		

Náklady	(Výkaz zisku a ztráty k 31. 12. 2012)	Výnosy	
Náklady r. 2012	2 000 000	Výnosy r. 2012	2 500 000
Nájemné r. 2012	110 000		
Náklady celkem	2 110 000	Výnosy celkem	2 500 000
Zisk roku 2012	390 000		

- **Věrné a poctivé zobrazení** - je nejvyšší účetní zásadou (principem), která vyžaduje vést účetnictví tak, aby účetní závěrka sestavená na jeho základě podávala věrný a poctivý obraz předmětu účetnictví a finanční situace podniku¹². Zobrazení je věrné, jestliže obsah položek účetní závěrky odpovídá skutečnému stavu, který je přitom zobrazen v souladu s účetními metodami, stanovenými zákonem o účetnictví. Zobrazení je poctivé, jsou-li při něm použity účetní metody způsobem, který vede k dosažení věrnosti. Pokud by výjimečně došlo k tomu, že použití účetních metod stanovených prováděcími právními předpisy bude neslučitelné s touto zásadou (principem), je podnik povinen postupovat tak, aby byl podán věrný a poctivý obraz¹³.
- **Vymezení okamžiku realizace** - jde o vymezení okamžiku, ve kterém lze účtovat na účty nákladů, výnosů a na rozvahové účty. Dnem uskutečnění účetního případu je den, ve kterém dojde ke splnění dodávky¹⁴, platbě závazku, inkasu pohledávky, postoupení pohledávky, převzetí dluhu, zjištění manka, přebytku či škody, pohybu majetku uvnitř účetní jednotky a dalším skutečností.

Příklad 1.8: Společnost s r. o., která má stav na účtech k 30. 4. 2011 podle níže uvedené tabulky, uskutečnila 31. 5. 2012 prodej 10 výrobků. Dílna hlásí dokončení 7 ks a rozpracovanost za květen 100 tis. Kč. Zaevidujte do tabulky hospodářské operace realizované v květnu.

¹² Viz § 7, odst. 1) a 2) zákona o účetnictví.

¹³ Přijetím tohoto principu v novele zákona o účetnictví, provedené zákonem č. 353/2001 Sb., došlo od 1. 1. 2002 k zásadní změně v pojetí účetnictví, které dává přednost ekonomické realitě před právním stavem. ČR se tak přiblížila evropským směrnici i mezinárodním účetním standardům, kde je tento princip označován jako "true and fair view".

¹⁴ Den splnění dodávky vymezuje zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Položka (účet)	stav k 30. 4. 2011	stav k 31. 5. 2012
Nedokončená výroba (dílňa)	80 000	110 000
Výrobky na skladě (10 000 Kč/ks)	120 000	90 000
Výnosy (10 000 Kč/ks)	200 000	200 000
Tržby z prodeje (15 000 Kč/ks)	0	150 000
Celkem výnosy	200 000	350 000

Ke dni uskutečnění účetních případů došlo ke zvýšení výnosů společnosti o 150 tis. Kč, neboť stav rozpracovanosti se zvýšil o 30 tis. Kč a o tutéž částku poklesl stav výrobků na skladě.

- **Vymezení účetní jednotky**¹⁵ - jako relativně uzavřeného celku, za který se vede účetnictví, sleduje majetek a závazky, předkládají a sestavují účetní výkazy. Účetní jednotky jsou povinny ode dne zahájení až do dne ukončení činnosti vést jedno účetnictví za účetní jednotku jako celek.
- **Zákaz kompenzace**¹⁶ - umožňuje provádět vzájemné vyrovnání položek v rámci účetní závěrky pouze v těchto případech:
 - pohledávky a závazky (s výjimkou přijatých a poskytnutých záloh) vůči téže osobě, které mají dobu splatnosti do 1 roku a jsou vedeny ve stejných měnách,
 - dobropisy (refundace) týkající se konkrétní nákladové (výnosové) položky a vztahující se k období, ve kterém byl náklad (výnos) zúčtován,
 - převod podílu na výsledku hospodaření společníkům veřejné obchodní společnosti a komplementářům komanditní společnosti,
 - doměrků a vratek daní z příjmů, nepřímých daní a poplatků.

Příklad 1.9: Akciová společnost vykazuje k datu 31. 12. celkové pohledávky za odběrateli 70 tis. Kč a závazky vůči dodavatelům (budoucí platby) ve výši 50 tis. Kč. V rámci těchto pohledávek a závazků má pohledávku vůči podnikateli X ve výši 10 tis. Kč a současně závazek ve výši 15 tis. Kč. Obě tyto položky splňují kritéria kompenzace, a proto je možné obě navzájem vyrovnat a ve výsledné bilanci vykázat následující stavy pohledávek a závazků:

Pohledávky celkem	70 000
- pohledávky X	- 10 000
Výsledný stav	60 000

Závazky celkem	50 000
- kompenzace	- 10 000
Výsledný stav	40 000

- **Nepřetržité pokračování činnosti** - předpokládá neomezené trvání podniku¹⁷ tzn., že nenastává žádná skutečnost, která by podnik omezovala nebo mu bránila v jeho činnosti pokračovat i v dohledné budoucnosti. Nemá-li být kontinuita trvání podniku zajištěna je nutno použít účetní metody tomu odpovídajícím způsobem a uvést v příloze k účetní závěrce informaci o použitém způsobu.
- **Stálost metod**¹⁸ - znamená, že podnik nesmí měnit v průběhu účetního období způsoby oceňování, metody odpisování, postupy účtování, uspořádání a obsah položek účetní závěrky a postupy pro provedení konsolidace účetní závěrky. Každá výjimka z této zásady, kterou lze uplatnit až po skončení období, musí být odůvodněna snahou o nalezení lepšího způsobu vyjádření reality.
- **Historické ceny**¹⁹ - ocenění majetku se v účetnictví provede v okamžiku jeho pořízení. Budoucí dopad cenových změn, či pokles kupní síly peněz se nebere v úvahu. Jen v

¹⁵ Viz § 1 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ Viz § 8, odst. 4) zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů a § 58 vyhl. č. 500/202 Sb.

¹⁷ Viz § 7, odst. 3) zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ Viz § 7, odst. 4) a 5) zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ Viz § 24, odst. 2) a § 25 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

případě prudkého inflačního vývoje cen v ekonomice lze zásadu porušit a v účetnictví se postupuje speciálními účetními technikami (inflační účetnictví). Výjimkou je také test na znehodnocení majetku resp. přeceňování některých finančních aktiv reálnou hodnotou nebo ekvivalencí.

- **Zásada opatrnosti**²⁰ - souvisí s reálným oceněním majetku a závazků (majetek a výnosy nesmějí být nadhodnocovány, závazky a náklady naopak podhodnocovány). **Opatrnost** je rozumný odhad jevů, vylučujících riziko přenosu stávajících nejistot do budoucnosti, které by mohly zatížit majetek, zhoršit finanční situaci či výsledek hospodaření podniku. Z toho plyne, že:
 - v účetnictví se mohou uvádět pouze zisky, realizované ke dni uzávěrky účtů,
 - je nutno brát v úvahu veškerá pravděpodobná rizika a ztráty, které vznikly během účetního období či během období předchozího, i když budou známy až v období sestavování účetních výkazů,
 - v úvahu je nutno brát snížení hodnoty (odpisy a rezervy na odpisy), ať už je výsledkem hospodaření zisk nebo ztráta.
 Uplatnění zásady opatrnosti nesmí však umožňovat vytváření skrytých či nadměrných rezerv.

Příklad 1.10: Akciová společnost vlastní nemovitost v zůstatkové účetní hodnotě 1 mil. Kč, kterou nechala z důvodu žádosti o bankovní úvěr ocenit znalecm. Jak se projeví v účetnictví firmy znalecké ocenění na 2 mil. Kč a prodej nemovitosti o rok později za cenu 3 mil. Kč?

Druh majetku firmy	v roce x		v roce x + 1	
	zůstatková cena	znalecký odhad	zůstatková cena	znalecký odhad
Nemovitost	1 000 000	2 000 000	980 000	3 000 000

Řešení: Znalecké ocenění v roce x se v účetnictví firmy neobjeví (platí zásada historické ceny), má význam pro získání úvěru. Okamžik realizace nastává až při prodeji a společnost bude účtovat jako náklad zůstatkovou cenu nemovitosti sníženou o opotřebení za uplynulý rok a současně prodejní cenu jako výnos. Realizuje tak zisk v roce x + 1 ve výši 2 020 000 Kč.

Příklad 1.11: Podnikatel prodal v listopadu 2011 výrobky v ceně 100 tis. Kč (tato částka je výnosem roku 2011). Vzhledem k nekvalitním vstupním surovinám se však v závěru roku začínají objevovat reklamace a podnikatel předpokládá, že na odstranění reklamovaných závad mu vzniknou náklady (až v r. 2012) ve výši 25 tis. Kč.

Řešení: Jelikož prodejní cena výrobků byla výnosem roku 2011 je podle zásady opatrnosti (i zásady časové souvislosti nákladů a výnosů) nutno tyto výnosy snížit na reálnou výši, a to zahrnutím nákladů na odstranění závad ještě do r. 2011 a nikoli do roku následujícího.

- **Bilanční kontinuita**²¹ - říká, že zahajovací bilance pro dané účetní období musí souhlasit se závěrečnou bilancí předcházejícího účetního období
- **Zásady správného vedení účetnictví**²² - ukládají podniku vést účetnictví správné, úplné, průkazné, srozumitelné, přehledné a způsobem zaručujícím trvalost účetních záznamů:
 - účetnictví je **správné**, když nebyly porušeny povinnosti uložené zákonem o účetnictví a ostatními právními předpisy a ani se neobchází jejich účel,
 - účetnictví je **úplné**, jestliže byly zaúčtovány všechny účetní případy týkající se účetního období, byla sestavena nejpozději do konce tohoto období za jemu předcházející období účetní závěrka, příp. konsolidovaná účetní závěrka, vyhotovena výroční zpráva,

²⁰ Viz § 26, zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

²¹ Viz § 7 a 19, zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

²² Viz § 8, zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

uverejňeny předepsané informace a když podnik má o těchto skutečnostech veškeré účetní záznamy,

- účetnictví je vedeno **průkazným způsobem**, když účetní případy a účetní zápisy jsou doloženy nebo prokázány předepsaným způsobem a jestliže byla provedena inventarizace majetku a závazků,
 - účetnictví je **srozumitelné**, jestliže umožňuje jednotlivě i v souvislostech spolehlivě a jednoznačně určit obsah účetních případů a účetních záznamů,
 - účetnictví je **přehledné**, když veškerá účetní dokumentace (účetní doklady, záznamy, knihy, směrnice atd.) je v podniku přehledně uspořádána a řádně archivována,
 - **trvalost** účetních záznamů je zaručena, jestliže podnik je schopen splnit povinnosti spojené s jejich úschovou a zpracováním po celou dobu, po níž jsou mu uloženy zákonem o účetnictví.
- **Zásada materiality** - požaduje, aby účetní výkazy obsahovaly takové kvantitativně vymezené informace, které jsou pro uživatele významné z hlediska jeho případných rozhodnutí²³.

1.6 Klíčové pojmy

podvojně účetnictví, finanční účetnictví, vnitropodnikové (manažerské) účetnictví, jednookruhové a dvouokruhové účetnictví, informační, registrační, dokumentační, dispoziční a kontrolní funkce, uživatelé účetních informací, daňová evidence, právní úprava účetnictví, obecné účetní zásady

1.7 Otázky

1. Vysvětlíte rozdíl mezi daňovou evidencí a (podvojným) účetnictvím.
2. Co je předmětem účetnictví?
3. Kdo je povinen vést účetnictví a kdo daňovou evidenci?
4. Jak rozdělujeme účetnictví podniku?
5. Jaké znáte charakteristické znaky účetnictví?
6. Vysvětlíte funkce účetnictví.
7. Co očekávají uživatelé od účetních informací?
8. Které právní předpisy upravují účetnictví?
9. Jaké znáte obecné účetní zásady a co vyjadřují?
10. Mohou si účetní zásady navzájem odporovat?

1.8 Shrnutí kapitoly

Předmětem finančního (podvojného) účetnictví je zachytit stav a pohyb majetku a závazků, vlastního kapitálu, nákladů a výnosů s cílem zjistit výsledek hospodaření a finanční situaci podniku. Nejvyšším principem účetnictví je věrné a poctivé zachycení ekonomické situace podniku a poskytovat o ní informace uživatelům. K tomu používá ucelenou soustavu záznamů a naplňuje pět základních funkcí (informační, registrační, dokumentační, dispoziční a kontrolní).

Základními požadavky na účetní informace je relevantnost, objektivita, včasnost, srozumitelnost a srovnatelnost. K hlavním skupinám uživatelů účetních informací patří management podniku, vlastníci, věřitelé, zákazníci, dodavatelé, zaměstnanci, konkurence, stát, region, město i obec.

²³ Posuzování informací v účetní závěrce z hlediska významnosti ukládá § 19 odst. 6) zákona o účetnictví. Za významnou se přitom považuje taková informace, která kdyby v účetních výkazech chyběla nebo byla uvedena nesprávně, mohla by ovlivnit rozhodování uživatelů účetních informací.

Účetnictví je regulováno právními předpisy i interními normami. Účetní prostředí vytvářejí obecně uznávané účetní zásady, které představují soubor určitých pravidel, dodržovaných při vedení účetnictví, při sestavování účetních výkazů a při jejich předkládání uživatelům. V ČR jsou tyto účetní zásady zakomponovány do účetní legislativy na rozdíl od anglosaských zemí, kde vycházejí z tzv. zvykového práva.

2. Kapitola: Aktiva a kapitál podniku

Vklady společníků do podniku představují základní (vlastní) kapitál, který slouží spolu s cizím (vypůjčeným) kapitálem podnikatelům (managementu společnosti) k pořízení majetku (hospodářských prostředků) potřebných k podnikání. Konkrétní složení hospodářských prostředků se označuje jako majetek (aktiva) podniku, zatímco původ (zdroj), z něhož tento majetek vznikl, se označuje jako kapitál²² (finanční krytí majetku). Majetek tedy vyjadřuje **co podnik vlastní** a kapitál **komu co patří**.

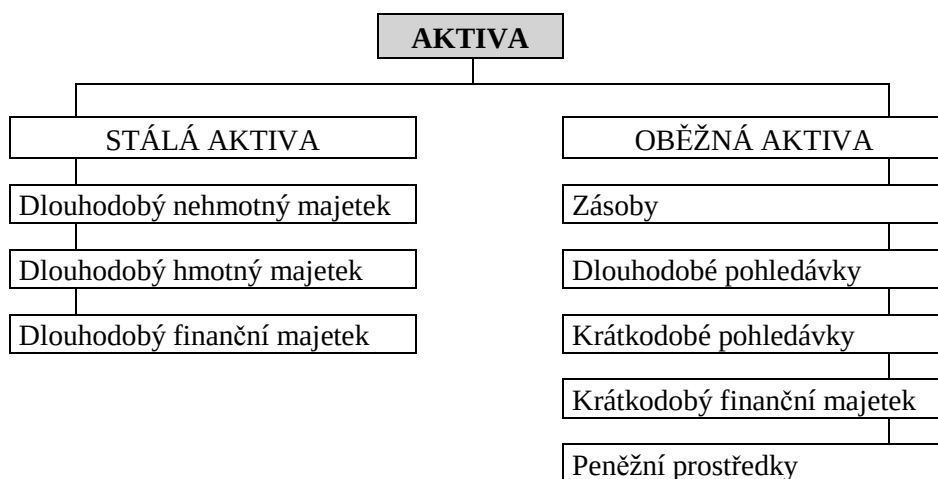
Okamžitý přehled o majetku i kapitálu zachycuje rozvaha (balance) podniku, která má podobu účtu, na jehož levé straně je zobrazena konkrétní struktura majetku podniku (všechna jeho aktiva) a na pravé straně všechny kapitálové zdroje (veškerá pasiva). Na schopnosti vytvářet a udržovat rovnovážný stav majetku a kapitálu závisí ekonomická stabilita podniku.

2.1 Vymezení a struktura aktiv

Za **aktivum**²³ se považují v účetnictví ty položky majetku podniku, které vykazují následující vlastnosti:

- představují pro podnik budoucí ekonomický užitek a tento užitek patří výhradně jemu,
- očekávání budoucího užitku musí být dostatečně spolehlivé a prokazatelné,
- aktivum je důsledkem hospodářských operací uskutečněných v minulosti,
- aktivum musí být s dostatečnou mírou spolehlivě ocenitelné (v penězích).

Z hlediska funkce se majetek potřebný k hospodářské činnosti podniku člení na dvě základní části, které se liší dobou, po kterou slouží v provozu, jak znázorňuje obr. 2.1:

Obr. 2.1 Struktura aktiv podniku

Příklad 2.1: Je software vyvinutý podnikem pro řízení výrobní technologie jeho aktivem?

Řešení: Tento software přináší podniku ekonomický prospěch pouze ve spojení s výrobní technologií. Nelze jej tedy samostatně vykázat (oddělit) a spolehlivě ocenit. Aktivem by se mohl stát, pokud by byl vytvořen za účelem obchodování (lze jej odprodat) nebo samostatně nakoupen.²⁴

- Stálá aktiva**²⁵, která představují majetek sloužící podniku dlouhodobě a jehož spotřeba neprobíhá najednou, ale postupně. Děje se tak ve formě odpisů, kterými se přenáší hodnota stálých aktiv úměrně jejich opotřebení do nákladů podniku. Dlouhodobý²⁶ hmotný majetek

²² V účetnictví nazývaný pasivem.

²³ Z latinského agere = být činný.

²⁴ Běžně se software považuje za dlouhodobý nehmotný majetek, pokud je používán dlouhodobě a jeho ocenění je vyšší než podnikem stanovený limit.

²⁵ Někdy jsou označovány pojmy fixní, neoběžná event. dlouhodobá aktiva.

²⁶ Dlouhodobostí se podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů rozumí doba použitelnosti majetku (doba

může být také neodpisovaný např. pozemky, které se neopotřebovávají nebo umělecká díla a sbírky, které se v čase naopak zhodnocují. Neodpisuje se ani dlouhodobý finanční majetek. U dlouhodobého **nehmotného majetku**, se některé složky evidují bez peněžní hodnoty a k jejich ocenění dochází až v případě prodeje např. firemní značka nebo know how. Jako příklad dlouhodobého nehmotného majetku lze uvést zřizovací výdaje, výsledky výzkumu a vývoje, software, ocenitelná práva nebo goodwill. Podnik si sám stanoví, které věci bude zařazovat do této kategorie stálých aktiv i jak dlouho je bude odpisovat (odpisová doba 5 let je stanovena zákonem pouze pro zřizovací výdaje a goodwill). Daňová legislativa stanovila limit pro nehmotný majetek nad 60 tis. Kč. Do **hmotného dlouhodobého majetku** patří např. pozemky, budovy, stavby, umělecká díla, sbírky, předměty kulturní hodnoty, předměty z drahých kovů a další samostatné movité věci popř. soubory movitých věcí²⁷ (jako např. inventář, dopravní prostředky, počítače a jejich sítě, stroje, přístroje, výrobní technologie a zařízení)²⁸.

Za **finanční dlouhodobý majetek** se považují cenné papíry a podíly, půjčky poskytnuté podnikům ve skupině a ostatní půjčky s delší splatností než 1 rok (např. vklad tichého společníka).

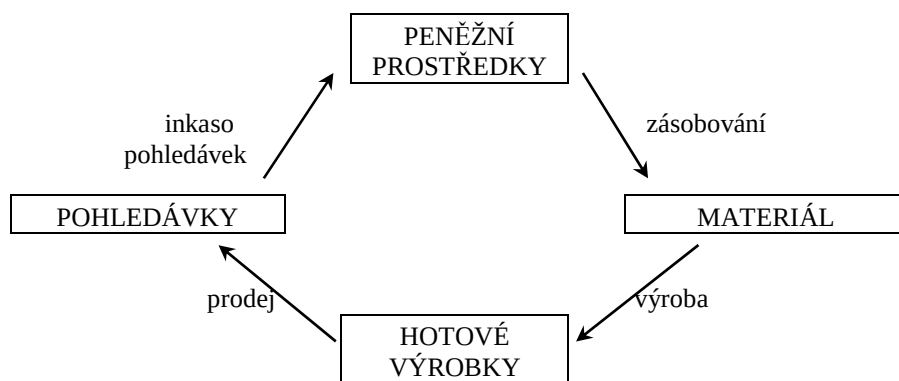
Příklad 2.2: Rozhodněte, zda níže uvedené předměty mohou být považovány za aktiva podniku a odůvodněte svoje tvrzení:

- opotřebený výrobní stroj, který může být prodán za zůstatkovou hodnotu 10 tis. Kč,*
- auto pořízené na leasing, které bude v příštím účetním období převedeno bezplatně do majetku podniku.*

Řešení:

- opotřebený stroj má zůstatkovou hodnotu, za níž může být prodán a tedy je aktivem,*
- pronajaté auto nepatří podniku, a proto nemůže být jeho aktivem. Aktivem se stane, až bude převedeno leasingovou společností do majetku podniku.*

- **Oběžná aktiva**²⁹, představující majetek, který se při hospodářské činnosti podniku spotřebuje najednou příp., u něhož proces přeměny nepřesahuje jeden rok. Provozní cyklus podniku, v němž dochází k postupné přeměně oběžných aktiv z jedné formy na druhou, znázorňuje obr. 2.2.

Obr. 2.2 Koloběh oběžných aktiv

Z hlediska účetnictví je třeba si uvědomit, že oběžná aktiva se většinou nacházejí souběžně v různých svých formách, a že charakter hospodářského cyklu a zejména rychlost přeměny forem aktiv závisí na povaze činnosti podniku. Jeho průběh a podoba budou odlišné v

provozně-technické funkce aktiv) delší než jeden rok. Nejdelší předpokládaná doba odpisování je pak podle tohoto zákona 50 let.

²⁷ Podnik si opět sám volí, který majetek do samostatných movitých věcí zařadí i dobu odpisování (s výjimkou oceňovacího rozdílu, který se odpisuje 15 let rovnoměrně), avšak daňově musí být odpisován veškerý hmotný majetek podle přílohy k zák. č. 586/1992 Sb., s hodnotou nad 40 000 Kč.

²⁸ Blíže viz vyhlášku č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zák. č. 563/1991 Sb., o účetnictví, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v podvojném účetnictví.

²⁹ Někdy označovaná také jako krátkodobá nebo běžná aktiva.

podniku, který nakupuje zboží a v nezměněném stavu je prodává, oproti podniku zabývajícím se výrobou.

Do aktiv patří i tzv. **přechodná aktiva**, která zahrnují časově rozlišená aktiva a příp. i ztrátu z hospodaření (ta se však v rozvaze vykazuje v pasivech se záporným znaménkem).

Příklad 2.3: Uveďte některé příklady dlouhodobých a oběžných aktiv, která by mohla být používána v podnicích zabývajících se

- a) výrobou,
- b) obchodem.

Řešení:

- a) výrobní podnik

Stálá aktiva: provozní budovy, výrobní haly, sklady zásob, administrativní budovy, montážní linky, železniční vlečky, pozemky, výrobní stroje, dopravní prostředky, přístroje, zvedací mechanismy, čerpadla, software, počítače, počítačové sítě, nábytek do skladů, dílen, kancelářský, technologické linky, licence, vynálezy, projektová dokumentace, výrobní dokumentace, know-how atd.

Oběžná aktiva: zásoby surovin a materiálu, pomocné materiály, provozní látky, nedokončené výrobky, hotové výrobky, polotovary, pohledávky, cenné papíry k obchodování, peníze v pokladně a na účtech, ceniny atd.

- b) obchodní podnik

Stálá aktiva: provozní budovy, sklady zboží, expedice, prodejní prostory, pozemky, vybavení skladů stroji a zařízením, inventářem, dopravní prostředky, nábytek do prodejen a kanceláří, počítače a počítačové sítě, software, licence atd.

Oběžná aktiva: zásoby zboží ve skladech a v prodejnách, peníze na pokladně a na bankovních účtech, pohledávky za odběrateli, ceniny, cenné papíry k obchodování, kancelářské potřeby atd.

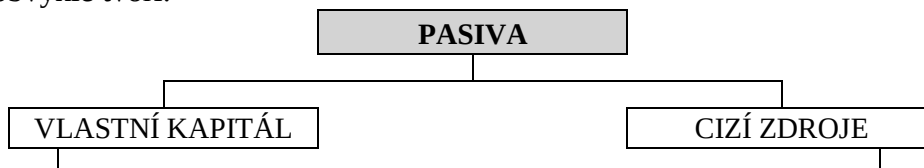
2.2 Vymezení a struktura kapitálu

Chceme-li vyjádřit původ majetku (z jakých finančních zdrojů byl pořízen) hovoříme o zdrojích financování, kapitálu nebo o pasivech³⁰. V užším smyslu představují pasiva závazek (dluh) podniku k převodu nebo použití aktiv, jež spravuje. Pasivum má tyto charakteristické znaky:

- a) existuje závazek, jehož plnění i v budoucnu vyvolá snížení aktiv podniku (např. dodání zboží),
- b) hospodářská operace vyvolávající současný závazek podniku již proběhla v minulosti,
- c) je s dostatečnou spolehlivostí známa doba splatnosti dluhu a jeho výše vyjádřená v penězích,
- d) je znám věřitel, vůči němuž závazek existuje.

Podle hlediska vlastnictví jsou pasiva dvojího druhu:

- **Vlastní kapitál**³¹, který představuje nárok vlastníků (společníků) firmy na aktiva, která společnost spravuje. Je hlavním nositelem podnikatelského rizika a jeho podíl na celkovém kapitálu je proto ukazatelem finanční jistoty (nezávislosti) firmy. Obchodní společnost jako účetní jednotka považuje prostředky poskytnuté vlastníky za jejich nárok, který bude uspokojen v budoucnu. Strukturu vlastního kapitálu firmy znázorněnou na obr. 2.3 obvykle tvoří:

³⁰ Z latinského pati = trpět, strádat.

³¹ Další vyskytující se označení je vlastní zdroje, vlastní jmění resp. čistý obchodní majetek. Pojem kapitál je někdy chápán úžeji, jako zdroj, z něhož jsou financována pouze stálá aktiva.